

of children with disabilities – those with mental retardation, language disorders, or such impairments in communication skills as blindness, hearing loss, and others. This study concludes that ideally every child should master the basics of language activities and the culture of oral and written speech, be able to use their mother tongue in accordance with different situations.

Key words: communication, senior preschool age, language education.

УДК 37.091.12:008-051:81'243

DOI: 10.32626/2309-9763.2019–27.358-361

Оксана Городиська
Oksana Gorodyska

МЕТОДОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК СТАНОВЛЕННЯ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

METHODOLOGICAL CULTURE AS AN IMPORTANT FACTOR OF MODERN FOREIGN LANGUAGE TEACHER FORMATION

В статті обґрунтовано необхідність формування методологічної культури майбутнього вчителя як важливого чинника становлення сучасного вчителя іноземної мови. Методологічна культура є найвищим показником його професійної готовності в сучасній освітній парадигмі. Методологічна культура – це особлива форма діяльності педагогічної свідомості. Вона побудована як методологічна траєкторія формування особистісно-професійного самовизначення.

Ключові слова: методологічна культура, методологія, освітня парадигма, педагогічна діяльність, компетентність.

Модернізація освітньої системи, яка зараз на часі, на передній план виносить питання формування методологічної культури вчителя, здатного самостійно конструювати простір своєї педагогічної діяльності. На сучасному етапі неможливо вирішувати проблеми та завдання освітнього процесу середньої та вищої школи звичними способами. Школа, як і заклади вищої освіти, вимагають фахівців, які володіють методологічною компетентністю. Тому в останні десятиліття методологічні аспекти педагогічної освіти були об'єктом дослідження науковців. Становлення та формування методологічної культури вчителя іноземної мови є обов'язковою та невід'ємною складовою його професійно-педагогічної підготовки. Здобувач вищої освіти повинен вчитися досліджувати свою професійну діяльність, осмислювати та об'єктивно оцінювати ефективність застосованих методів викладання, аналізувати та конструювати результати і зміст освіти, а також усвідомити для себе початкові підходи та принципи такого дослідження.

Для впровадження ефективної професійної діяльності студенту необхідно володіти певними знаннями, вміннями, навичками і здібностями, які також будуть визначати його методологічну компетентність. Проте, необхідно зазначити, що в сучасному педагогічному закладі вищої освіти недостатньо здійснюється цілеспрямована підготовка педагогів до усвідомленого конструювання своєї педагогічної діяльності. Виникають суперечності між гострою потребою педагога у самовизначенні, в усвідомленому виборі своєї професійної діяльності, її конструюванні та відсутністю знань, невмінням здійснювати таку діяльність. Це обумовило проблему – формування методологічної культури педагога, яка розглядається в науковій літературі в рамках філософського, психологічного та педагогічного аспектів. Науковий напрямок у творчості педагога досліджували Є. Баланович, Б. Гершунський, А. Макаренко, В. Сластьонін та ін. Проблема розвитку професійного мислення досліджували В. Зінченко, В. Краєвський, О. Орлов та ін. Предметом дослідження в працях О. Бережної, Є. Бондаревської, Г. Валєєва, С. Кульневич, В. Краєвського, І. Колеснікова стали науково-теоретичні основи формування методологічної культури педагога.

Мета статті – розглянути необхідність формування методологічної культури вчителя іноземної мови як найвищого показника його професійно-педагогічної підготовки в умовах сучасної освітньої парадигми.

Методологія – це система принципів та способів організації теоретичної і практичної діяльності. В освітній сфері методологічну культуру розглядають як культуру мислення, яка виявляється в здатності критично мислити, самостійно порівнювати та аналізувати різні точки зору, висловлювати власну позицію, науково її обґрунтовувати та професійно відстоювати. Для цього вчителю потрібен певний набір інструментів, за допомогою якого він буде здійснювати зазначені вище дії. Важливо вже на початковому етапі формування методологічної культури закласти основи цих універсальних дій, які в подальшому дозволять сформувати методологічні знання та вміння, наявність яких свідчить про готовність вчителя самостійно створювати простір, який сприяє здійсненню процесів розвитку освіти та креативної діяльності.

Вміння застосовувати здобуті знання на практиці для встановлення педагогічних взаємовідносин, набуття та трансформація знань студентами і викладачем, напрацювання власних способів інноваційної діяльності вказують на особистість, яка володіє певним рівнем сформованості методологічної культури. Такий рівень можна назвати методологічною компетентністю. Її слід розуміти як комплекс умінь в галузі аналізу, синтезу, порівняння, абстрагування, узагальнення, конкретизація педагогічних феноменів, професійних якостей інтелекту, таких як аналогія, фантазія, гнучкість, критичне мислення.

Наявність методологічної культури майбутнього вчителя іноземної мови передбачає усвідомлення ним складного характеру взаємозв'язку закономірностей, цілей, принципів і правил педагогічного процесу. Методологічна культура робить науково-педагогічне мислення сучасним. Важливо проаналізувати здатність мислення педагога до випереджального відбиття, яке дозволяє передбачити реакцію учня на запланований педагогічний вплив [4].

На сучасному етапі розвитку суспільство переходить до гуманістичної педагогічної культури та будує своє ставлення до учнів на антропологічних принципах. Традиційна “знанцева” парадигма в освіті змінює свій вектор на особистісно-орієнтовану, компетентнісну.

Педагогічна діяльність сучасного вчителя ґрунтується на практико-орієнтованій методології, яка дозволяє йому максимально використовувати всі необхідні засоби та методи: рефлексію, аналіз і самоаналіз; оцінку та самооцінку педагогічних явищ; пошук та вибір культурних змістів; різноманітні моделі та варіанти власної освітньої діяльності. З часом методологія набуває статусу способу отримання, присвоєння, вироблення та застосування нового змісту педагогічних знань через глибоке проникнення в їх джерело, тобто методологічну основу, та умови і засоби реалізації [1]. Загалом показником методологічної культури вчителя іноземної мови є володіння ним апаратом наукової діяльності. До складу методологічної культури входять інтелектуальні вміння, які реалізуються в конкретних операціональних діях: усвідомлення, формулювання, творче вирішення педагогічних задач, рефлексивний аналіз власної діяльності. Рівень сформованості цих умінь можна визначити такими показниками: вміння бачити проблему, формулювати її, виділяти у ній протиріччя; вміння визначити перспективу цілепокладання, висувати, формулювати та вирішувати стратегічні і тактичні задачі; вміння виявляти недоліки за допомогою порівняльного аналізу.

Методологічна культура вчителя – це особлива форма діяльності педагогічної свідомості. Вона прожита, переосмислена, вибрана і побудована власне педагогом як методологічна траєкторія формування особистісно-професійного самовизначення. Методологічна культура дозволяє глибше проникати в сутність навчально-виховного процесу, виявляти його протиріччя, знаходити закономірності його розвитку, визначати діючі технології педагогічного впливу на особистість і колектив [3].

Специфіка методологічної культури обумовлена тим, що в процесі методологічного пошуку формується суб'єктивність, авторство розуміння навчального матеріалу та педагогічних явищ, що є обов'язковою умовою формування вчителем суб'єктності, затребуваність

особистісних структур його учнів. Високий рівень сформованості методологічної культури вчителя іноземної мови визначає можливість народження ним нових ідей в конкретних умовах сучасного світу, що забезпечує евристичність педагогічної свідомості та критичного мислення.

Методологічна культура істотно перебудовує соціальні й професійні якості вчителя як суб'єкта діяльності; приводить до нового бачення світу й наукової картини педагогічної діяльності; надає їй усвідомленого характеру [3].

До змісту методологічної культури педагога відносять, зокрема, знання про методологічні засади навчання і виховання, знання про нетрадиційні підходи формування стратегії та організації педагогічної діяльності. Слід зазначити, що принципові положення, якими керуються при організації навчального процесу, виборі змісту, форм і методів навчання, визначаються загальною методологією педагогічного процесу. Методологічні знання, уміння й навички методологічного аналізу педагогічного процесу та власної професійної діяльності, здатність до організації науково-дослідницької роботи є важливими показниками методологічної культури вчителя [2].

В. Сластьонін вважає, що крім знань та вмінь, до методологічної культури слід віднести наступні позиції:

1. Перетворення педагогічної теорії в метод пізнавальної діяльності.
2. Намагання виявити єдність та спадкоємність психолого-педагогічних знань в процесі їх історичного розвитку.
3. Критичне ставлення до положень, аргументів, які знаходяться у площині педагогічної свідомості.
4. Рефлексія передумов, процесу і результатів власної пізнавальної діяльності, а також думок інших учасників процесу навчання та виховання.
5. Доказові спростування антинаукових позицій в галузі людинознавства.
6. Розуміння і прийняття світоглядних та гуманістичних функцій педагогіки та психології [5].

Ефективна педагогічна діяльність вчителя іноземної мови базується на індивідуальній моделі рефлексії, психологічною базою якої є "Я-концепція". Вчитель постійно оцінює себе на кожному етапі діяльності, аналізує свої професійні можливості впливу на дитину, здатність за допомогою емпатії проникнути в світ інтересів і захоплень учнів. Така педагогічна діяльність сприяє тому, що у вчителя виявляються такі якості, як рефлексія, емпатія, емоційність, креативність. Тому суть і структуру методологічної культури можна зобразити як емпіричну реальність, як образ, що безпосередньо постає перед вчителем в його "внутрішньому досвіді" і скеровує його практичну діяльність [2].

Сформована та розвинута методологічна культура вчителя визначає можливість породження ним нових ідей в конкретних проблемних ситуаціях, тобто, забезпечує евристичність педагогічного мислення. Методологічний пошук – це діяльність педагога, спрямована на виявлення змісту, основи, ідеї навчального матеріалу або педагогічного явища, які можуть бути особистісно значущими не лише для саморозвитку, але й для розвитку особистісних структур учнів. Вміння здійснювати методологічний пошук забезпечує можливість самоорганізації таких методологічних умінь вищого рівня: виявляти основу та ідею навчального матеріалу або педагогічного феномену; встановлювати зв'язки між явищами, виявляти приховані мотиви, які обумовили виникнення тієї чи іншої концепції, причини її цілепокладання; проводити порівняльний і феноменологічний аналіз педагогічних феноменів: парадигм, систем, предмета, цілепокладання, принципів, змісту, умов, засобів виховання та навчання у різних підходах до освіти; володіння проблемним баченням; розглядати педагогічні теорії та системи з огляду на їх відповідність гуманістичній парадигмі; визначати та ліквідувати критичні ситуації в процесі навчання та виховання, трансформувати наявні знання відповідно до потреб та запитів суспільства; визначати власний зміст альтернативних педагогічних підходів; цілепокладання, визначення основних принципів, відбір і перебудова змісту, моделювання і конструювання

умов і засобів, які спрямовані на формування і розвиток особистісних структур свідомості учнів; моделювати умови виховання творчої особистості; застосовувати засоби педагогічної підтримки особистісної самореалізації, самоактуалізації, самовизначення учнів; використовувати та створювати технології виявлення особистісних цінностей, входження в педагогічних контакт, попередження та зниження ризику конфліктів та ін.. Таке розуміння методологічної культури вчителя значно розширює та наповнює новим змістом образ педагога-професіонала. Методологічна культура є провідною характеристикою особистості вчителя, іноземної мови зокрема, та важливим чинником його становлення. Вона реалізується як динамічна система педагогічних цінностей, творчих способів педагогічної діяльності та особистих досягнень педагога у створенні зразків педагогічної практики.

Отже, опанувавши методологію, вчитель починає мислити по новому, опираючись на її принципи. Особиста наукова методологія – це особливо значуще явище, для якого важливим є опанування принципів єдності освіти і соціальної політики, цілісного підходу до пріоритетного напрямку в освоєнні виховних цілей і задач педагогічної практики. Безумовно, що специфічна спрямованість предметної освітньої галузі та особистісна орієнтація педагога стануть одним з головних критеріїв рівня сформованості методологічної культури вчителя іноземної мови як найвищого показника його професійної готовності в умовах нової української школи.

Список використаних джерел

1. Бондаревская Е.В. Педагогика: личность в гуманистических теориях и системах воспитания: учебное пособие. М.-Ростов-н/Д : Творческий центр “Учитель”, 1999. 560 с.
2. Кравцов В. Методологічна культура як характеристика професійного світогляду майбутнього вчителя // Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Сер. : Педагогічні науки. 2014. Вип. 125. С.93-97. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2014_125_25
3. Кушнер Ю.З. Методология и методы педагогического исследования: учебно-методическое пособие. Могилев : МГУ им. А.А. Кулешова, 2001. 66 с.
4. Лаврентьева О.О. Методологічна культура вчителя: у пошуках концептів професійної діяльності // Теорія і практика професійного становлення особистості в соціокультурному просторі : монографія. Дніпропетровськ : Акцент, 2014. С. 170-185.
5. Слостенин В.А. Методологическая культура учителя // Советская педагогика. 1990. № 7. С. 82–88.
6. Слостенин В.А. и др. Педагогика: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Под ред. В.А. Слостенина. М. : Издательский центр “Академия”, 2013. 576 с.

Methodological culture is the highest of the teacher's professional readiness in modern educational paradigm. Methodological culture is a special form of activity in pedagogical consciousness. It is constructed as a methodological trajectory formation in personal and professional self-determination. The presence of the methodological culture for the future foreign language teacher implies an awareness of complex correlations, goals, principles and rules in pedagogical process. Mastering the methodology, the teacher begins to think in a new way, based on its principles. Personal scientific methodology is particularly significant phenomenon, for which it is important to master the principles of education unity and social policy, a holistic approach to the priority direction in the development of educational goals and objectives of pedagogical practice. Undoubtedly, the specific orientation of the subject area and teacher's personal orientation will be one of the main criteria for the level of methodological culture formation of a foreign language teacher as the highest indicator of his professional readiness in conditions of new Ukrainian school.

Key words: *methodological culture, methodology, foreign language teacher, educational paradigm, pedagogical activity, competence.*